

сотрудничеству, альтруистичному, застенчивому, залежному типам міжличностних відносин. Не було виявлено значимої зв'язи між автономністю і емоційною стійкістю особистості. Виявлені прямі значимі зв'язи емоційної стійкості з орієнтацією во в часі, самопониманням і прагненням до самоактуалізації.

Ключевые слова: автономність, емоційна стійкість, емоціогенні ситуації, самоконтроль, контроль, життєстійкість, особистість.

Kravchuk S. L. Psychological peculiarities of independence and emotional stability of personality of youth age. The problem of peculiarities of connection of independence and emotional stability of personality of youth age is analysed in the article. Personality, that has selfactualization, is autonomous, independent and free. Emotional stability is considered as a mental condition and as integrativ property of personality which is characterized interaction of emotional, volitional, intellectual and motivational components of psychical activity of personality. The results of research of peculiarities of connection of independence and emotional stability with individually psychological characteristics of personality are presented. Is revealed the direct meaningful connections of independence with a spontaneous aggressiveness, masculinity, sociability, openness, even temper, ekstraversion, and it is discovered the reverse meaningful connection of independence with a bashfulness. It is discovered that the persons of youth age with independence more inclined to the reflective aggression. It is showed that the persons of youth age with independence more inclined to selfactualization, spontaneity, autosympathy, selfunderstanding, creativeness. It is discovered that the persons of youth age with independence more inclined to the aggressive type of interpersonality relations and less inclined to collaboration, altruism, bashful, dependent types of interpersonality relations. It was not discovered statistically meaningful connection between independence and emotional stability of personality. It is found out the direct meaningful connection of emotional stability with an orientation in time, selfunderstanding and aspiring to actualization of personality.

Keywords: independence, emotional stability, emotional situations, self-control, control, hardiness, personality.

Відомості про автора:

Кравчук Світлана Леонтіївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Київського національного лінгвістичного університету.

Статтю подано до друку 15.03.2016.

УДК159.9:334.7

© І. М. Чорна, М. М. Чорний, 2015

І. М. Чорна, М. М. Чорний (м.Тернопіль)

ПСИХОДІАГНОСТИКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Чорна І. М., Чорний М. М. Психодіагностика рівня розвитку підприємницьких здібностей у студентської молоді. У статті обґрунтовано необхідність розвитку підприємницьких здібностей. Розроблено психодіагностичний комплекс для виявлення рівня розвитку підприємницьких здібностей у студентської молоді. Здійснено часткову апробацію психодіагностичного комплексу. Проаналізовано результати діагностики. Здійснено порівняльний аналіз результатів, отриманих на двох базах дослідження. Встановлено рівень розвитку підприємницьких здібностей студентів. Досліджено гендерні відмінності у розвитку підприємницьких здібностей.

Ключові слова: підприємницькі здібності, підприємець, підприємливість, психодіагностика.

Одним із дієвих засобів залучення людини до активних цілеспрямованих дій у сфері виробництва та економіки вважається підприємництво. Сьогодні підприємництво у світі знаходиться під пильною увагою вчених, практиків. У багатьох економічно розвинутих країнах підприємництво введено як спеціалізація в системі вищої освіти.

Тракування підприємництва, з яким погоджується більшість дослідників, це розгляд даного феномена як процесу творчої діяльності, здатного змінити обличчя суспільства, сприяти його науково-технічному і економічному розвитку. Підприємництво передбачає вихід за межі буденних, персоналізованих проявів ділової активності людей, націлює їх на ініціативні перетворюючі дії у сфері предметної діяльності [1; 2; 3; 4; 5; 6].

Підприємництво сьогодні розглядається як невід'ємний атрибут ринкової економіки. Не дивлячись на багатовікову історію формування поглядів на феномен підприємництва, надалі актуальним залишається проблема діагностики та формування підприємницьких здібностей у молоді.

Так як, людина за своєю природою істота діяльна, то потенційні можливості і прагнення до активних дій закладені вже в її біологічній основі. Всі специфічні якості формуються в ній в процесі оволодіння соціальним досвідом. Все матеріальне і духовне багатство суспільства освоюється, пізнається людиною у процесі суспільно корисної діяльності. Кожній людині властива підприємливість, виступаючи як її здатність до активних дій, але лише усвідомлене бажання саморозвитку та виховування в собі додаткових якостей породжує підприємницькі здібності.

Існує безліч визначень поняття «підприємницькі здібності», але на наш погляд, більш наближеним до сучасних умов існування суспільства є наступне: Підприємницькі здібності — це особливий вид людського ресурсу, що полягає в здатності найбільш ефективно (з позитивною результативністю) використовувати всі інші фактори виробництва [1].

Враховуючи кризу, яка торкнулася України, сучасні підприємці не мають достатньої можливості реалізувати свої здібності. На шляху розвитку підприємництва стоїть порядок оподаткування, що діє; устаткування; дефіцит інформації; недостатня кількість кваліфікованого персоналу; проблеми з реалізацією продукції і доступом до сировини. Серед загальної кількості проблем також можна виділити недостатню власну підготовленість до бізнесу [2].

Таким чином, нами виокремлено проблемну ситуацію, пов'язану із труднощами у працевлаштуванні за фахом випускників вищих навчальних закладів. Як свідчить статистика понад 50% випускників змушені працевлаштовуватися за суміжним фахом, отримувати другу освіту, або ж займатися підприємницькою діяльністю (діяльність в межах професійних компетенцій, або ж альтернативна) [6].

Проблемна ситуація розглядається в межах соціальної проблеми працевлаштування випускників вищих навчальних закладів в умовах динамічного ринку праці. Оскільки проблема працевлаштування та зайнятості є надзвичайно актуальною, а підприємницька діяльність є досить ефективною альтернативою у вирішенні цієї проблеми, це спонукало нас обрати тему дослідження: «Психодіагностика рівня розвитку підприємницьких здібностей у студентської молоді».

Мета дослідження: розробити психодіагностичний комплекс для виявлення рівня розвитку підприємницьких здібностей у студентської молоді. Здійснити порівняльний аналіз особливостей розвитку підприємницьких здібностей у студентів ТНЕУ та ТНПУ ім. В.Гнатюка.

Об'єкт дослідження — підприємницькі здібності.

Предмет дослідження — особливості розвитку підприємницьких здібностей у студентів.

Завдання дослідження:

1. Контент-аналіз наукової літератури по проблемі дослідження.
2. Добір ліцензованих методик, адекватних предмету дослідження.
3. Розробка психодіагностичного комплексу для виявлення рівня розвитку підприємницьких здібностей.
4. Здійснити часткову апробацію психодіагностичного комплексу:
 - 4.1. Проаналізувати результати діагностики.
 - 4.2. Здійснити порівняльний аналіз результатів дослідження, отриманих на двох базах дослідження.
 - 4.3. Встановити рівень розвитку підприємницьких здібностей студентів.
 - 4.4. Дослідити гендерні відмінності у розвитку підприємницьких здібностей.

Бази дослідження: Тернопільський національний економічний університет, Тернопільський національний педагогічний університет імені В.Гнатюка.

Респонденти: студенти 2-го курсу спеціальності «Соціальна робота» ТНЕУ та студенти 2-го курсу спеціальності «Соціальна робота» ТНПУ імені В. Гнатюка.

Гіпотези дослідження.

Гіпотези-підстави:

1. Зважаючи на динамічність ринку праці в Україні, не всі випускники ВНЗ зможуть працевлаштуватися за фахом.
2. Навчальні плани підготовки студентів зорієнтовані на розвиток професійних компетентностей в межах спеціальності та не передбачають розвитку підприємницьких здібностей.
3. Підготовка студентів ТНЕУ передбачає елементи економічної освіти, на відміну від підготовки студентів ТНПУ ім. В.Гнатюка.
4. Згідно гендерних відмінностей, обов'язок забезпечення сім'ї лежить на представниках чоловічої статі, що спонукає їх до розвитку підприємницьких здібностей.

Гіпотези-наслідки:

1. Певний відсоток випускників ВНЗ, ймовірно, займатимуться альтернативною підприємницькою діяльністю.
2. Рівень розвитку підприємницьких здібностей, ймовірно, середній.
3. Серед студентів економічного університету, ймовірно, більший відсоток респондентів із високим рівнем розвитку підприємницьких здібностей ніж у студентів педагогічного університету.
4. У хлопців краще розвинуті підприємницькі здібності, високий рівень розвитку підприємницьких здібностей (РРПЗ) є, ймовірно, переважаючим, порівняно із показниками дівчат.

Методи дослідження: теоретичні: контент-аналіз наукової літератури; діагностичні: анкетування, тестування, методи математичної статистики.

Обсяг вибірки: 40 студентів, із них: 20 студентів 2-го курсу спеціальності «Соціальна робота» ТНЕУ та 20 студентів 2-го курсу спеціальності «Соціальна робота» ТНПУ імені В. Гнатюка.

Результати дослідження:

1. В процесі підготовки соціологічного дослідження нами здійснено контент-аналіз наукової літератури по проблемі дослідження. Встановлено, що дана проблематика достатньо

представлена у зарубіжній літературі і потребує поглиблених наукових досліджень вітчизняними науковцями.

2. Дотримуючись принципу комплексного підходу, ми розробили «Психодіагностичний комплекс для виявлення рівня розвитку підприємницьких здібностей (РРПЗ) у студентської молоді» із 6-ти методик:

2.1. «Особистісні якості для підприємницької діяльності». Автори: Д.Штайнхофф, Дж. Берджес. Переклад: Ю.Ф.Пачковський. Адаптація: І.М.Чорна.

Мета: виявити наявність особистісних якостей для підприємницької діяльності.

2.2. «Особистісний статус в підприємницькій діяльності». Автори: Д.Штайнхофф, Дж. Берджес. Переклад: Ю.Ф.Пачковський. Адаптація: І.М.Чорна.

Мета: виявити статус особи в підприємницькій діяльності. Допомогти у самовизначенні доцільності участі в подальшому, або ж допомогти зосередитися на проблемах, пов'язаних з особистістю підприємця і відкриттям нової справи.

2.3. «Готовність до підприємництва». Тест розроблений і пропонується урядовим агентством США з управління малим бізнесом. Переклад: Ю.Ф. Пачковський. Адаптація: І.М.Чорна.

Мета: виявити статус особи в підприємницькій діяльності. Допомогти у самовизначенні доцільності участі в подальшому, або ж допомогти зосередитися на проблемах, пов'язаних з особистістю підприємця і відкриттям нової справи.

2.4. «Схильність до підприємництва» тест розроблено фахівцями бізнес школи Даремського університету (Великобританія).

Мета: виявити загальні здібності до підприємництва (GETTEST — GENERALENTERPRISINGTENDENCY), визначити потребу в досягненні; потребу в незалежності; творчі здібності; схильності до ризику; цілеспрямованість.

2.5. «Мої пріоритети». Автор: Ю.Ф.Пачковський.

Мета: виявити особливості пріоритетів особистості.

2.6. «Рівень розвитку підприємницьких здібностей (РРПЗ)». Автори: Р.Хізріч, М.Пітерс. Адаптація: І.М.Чорна.

Мета: виявити рівень психологічної готовності особистості до підприємницької діяльності.

3. Розробили ключ для комплексної обробки результатів діагностики за «Діагностичним комплексом для виявлення рівня розвитку підприємницьких здібностей».

Оцінка здійснюється комплексно за 6 методиками.

По кожній методиці: високому рівню присвоюється індекс 3, середньому рівню присвоюється індекс 2, низькому рівню присвоюється індекс 1.

Обчислюється загальний бал індексу за 6 методиками по кожному респонденту.

Інтерпретація результатів:

1-6 - низький рівень розвитку підприємницьких здібностей; 7-12 - середній рівень розвитку підприємницьких здібностей; 13-18 - високий рівень розвитку підприємницьких здібностей.

4. Здійснили часткову апробацію діагностичного комплексу. Зокрема, провели дослідження за методикою №6 «Рівень розвитку підприємницьких здібностей (РРПЗ)». Автори: Р.Хізріч, М.Пітерс. Адаптація: І.М.Чорна.

4.1. Розробили протокольну матрицю результатів дослідження за «Методикою визначення рівня розвитку підприємницьких здібностей». Автори: Р.Хізріч, М.Пітерс, адаптація І.М. Чорна.

4.2. Проаналізували результати діагностики шляхом кількісного та якісного аналізу.

4.3. Здійснили порівняльний аналіз результатів дослідження, отриманих на двох базах дослідження (табл.1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз відмінностей у розвитку підприємницьких здібностей у студентів ТНЕУ та ТНПУ імені В. Гнатюка

Рівень	ТНЕУ		ТНПУ імені В.Гнатюка		Разом	
	абсолютна кількість	у %	абсолютна кількість	у %	абсолютна кількість	у %
Високий	9	45	3	15	12	30
Середній	11	55	15	75	26	65
Низький	0	0	2	10	2	5
Всього:	20	100	20	100	40	100

У 45% студентів ТНЕУ встановлено високий РРПЗ, у 55% - середній РРПЗ і у низький РРПЗ не встановлено у жодного студента. У 15% студентів ТНПУ ім. В. Гнатюка встановлено високий РРПЗ, у 75% - середній РРПЗ і у 10% - низький РРПЗ.

Таким чином, в результаті проведеного соціологічного дослідження встановлено, що у респондентів (студентів ТНЕУ та ТНПУ імені В. Гнатюка) **переважає середній рівень розвитку підприємницьких здібностей.**

4.4. Дослідили гендерні відмінності у розвитку підприємницьких здібностей (табл. 2, табл. 3, табл. 4).

4.4.1. У студентів ТНЕУ (табл. 2)

Таблиця 2

Рівень розвитку підприємницьких здібностей у студентів ТНЕУ

Рівень	Дівчата		Хлопці		Разом	
	абсолютна кількість	у %	абсолютна кількість	у %	абсолютна кількість	у %
Високий	4	40	5	50	9	45
Середній	6	60	5	50	11	55
Низький	0	0	0	0	0	0
Всього:	10	100	10	100	20	100

На основі результатів дослідження рівня розвитку підприємницьких здібностей у студентів ТНЕУ, встановлено, що: у 40% дівчат високий рівень розвитку підприємницьких здібностей (РРПЗ), в той час як у хлопців цей показник становить 50%. У 60% дівчат середній РРПЗ, а у хлопців – у 50%. У жодного студента ТНЕУ не встановлено низького РРПЗ.

Таким чином, аналіз гендерних відмінностей у РРПЗ показав, що у хлопців краще розвинуті підприємницькі здібності, високий рівень є переважаючим, порівняно із показниками дівчат.

4.4.2. У студентів ТНПУ ім. В.Гнатюка (табл. 3).

Таблиця 3

Рівень розвитку підприємницьких здібностей у студентів ТНПУ ім. В.Гнатюка

Рівень	Дівчата		Хлопці		Разом	
	абсолютна кількість	у %	абсолютна кількість	у %	абсолютна кількість	у %
Високий	1	10	2	20	3	15
Середній	7	70	8	80	15	75
Низький	2	20	0	0	2	10
Всього:	10	100	10	100	20	100

На основі результатів дослідження рівня розвитку підприємницьких здібностей у студентів ТНПУ ім. В.Гнатюка, встановлено, що: у 10% дівчат високий рівень розвитку підприємницьких здібностей (РРПЗ), в той час як у хлопців цей показник становить 20%. У 70% дівчат середній РРПЗ, а у хлопців – у 80%. У 20% дівчат виявлено низький РРПЗ, у жодного хлопця не встановлено низького РРПЗ.

Таким чином, аналіз ґендерних відмінностей у РРПЗ показав, що у хлопців, порівняно із показниками дівчат, краще розвинуті підприємницькі здібності, у них переважає високий РРПЗ.

4.4.3. Нами здійснено **узагальнений аналіз прояву ґендерних відмінностей у рівні розвитку підприємницьких здібностей у студентів ТНПУ ім. В.Гнатюка та у студентів ТНЕУ** (табл. 4).

Таблиця 4

Узагальнений аналіз ґендерних відмінностей у розвитку підприємницьких здібностей у студентів ТНЕУ та ТНПУ імені В. Гнатюка

Рівень	Дівчата		Хлопці		Разом	
	абсолютна кількість	у %	абсолютна кількість	у %	абсолютна кількість	у %
Високий	5	25	7	35	12	30
Середній	13	65	13	65	26	65
Низький	2	10	0	0	2	5
Всього:	20	100	20	100	40	100

На основі загального аналізу ґендерних відмінностей у розвитку підприємницьких здібностей у респондентів (студентів ТНЕУ та ТНПУ імені В. Гнатюка), встановлено, що: - у 25% дівчат високий рівень розвитку підприємницьких здібностей (РРПЗ), в той час як у хлопців цей показник становить 35%; у 65% дівчат, як і у 65% хлопців середній РРПЗ; у 10% дівчат низький РРПЗ, в той час як у жодного хлопця не встановлено низького РРПЗ.

Таким чином, загальний аналіз ґендерних відмінностей у РРПЗ показав, що **у хлопців краще розвинуті підприємницькі здібності**, високий РРПЗ є переважаючим, порівняно із показниками дівчат.

Загалом, у 30% респондентів (студентів ТНЕУ та ТНПУ імені В. Гнатюка) встановлено високий РРПЗ, у 65% - середній РРПЗ і у 5% - низький рівень розвитку підприємницьких здібностей.

Отримані результати дослідження дають підстави стверджувати про необхідність організації цілеспрямованого процесу по формуванню підприємницьких здібностей у студентів. З цією метою можна використовувати тренінг «Формування підприємницької поведінки в персоналі освітніх організацій для ефективного забезпечення організаційного розвитку» О.В. Креденцера (за умови адаптації до вікової групи) [2].

Мета тренінгу - формування підприємницької поведінки в персоналі освітніх організацій для ефективного забезпечення організаційного розвитку.

Завдання тренінгу:

1. Оволодіння знаннями щодо сутності та значення підприємницької поведінки персоналу освітніх організацій як важливого чинника організаційного розвитку.
2. Оволодіння персоналом освітніх організацій методами діагностики основних характеристик підприємницької поведінки.
3. Розвиток у персоналу освітніх організацій основних характеристик підприємницької поведінки.

Структура, основні компоненти та інтерактивні техніки тренінгу.

Тренінг «Формування підприємницької поведінки у персоналу освітніх організацій для

ефективного забезпечення організаційного розвитку» включає вступну, основну та заключну структурно-змістовні частини.

Практичне значення дослідження:

Результатидослідженняможуть бути використані у роботі: практичних психологів, соціальних працівників, профорієнтологів центру зайнятості.

При розробці навчальних планів та програм навчальних дисциплін, з метою формування підприємницьких здібностей, - шляхом включення теоретичних знань, прийомів формування практичних навичок, необхідних для підприємницької діяльності.

Запропонований нами тренінг «Формування підприємницької поведінки в персоналу освітніх організацій для ефективного забезпечення організаційного розвитку» О.В. Креденцера в адаптованому вигляді можна використовувати для розвитку підприємницьких здібностей у студентів.

Ми усвідомлюємо, що наше дослідження не вичерпує глибину даної проблеми. Подальші дослідження доцільно проводити у напрямку розробки цілеспрямованої системи засобів для формування підприємницьких здібностей у студентської молоді.

Література

1. *Акопян В.Г.* Українське підприємництво як соціальний феномен // Вища освіта України. Теоретичний і науково-методичний часопис. — К.: Інститут вищої освіти АПН України, № 3(13). — 2004.—С.27.
2. *Креденцер О.В.* Тренінг «Формування підприємницької поведінки в персоналу освітніх організацій для ефективного забезпечення організаційного розвитку» / О.В. Креденцер // Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [ред. кол. : С.Д. Максименко (гол. ред.) та ін.].— К. : А.С.К., 2011. — Т. I : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. — 2011.— Вип. 32. — С. 218-227.
3. *Міщенко М.* Підприємець сьогодні: штрихи до соціально-психологічного портрету. М. Міщенко // Філософська і соціологічна думка. 1993. №6.—С.67.
4. *Пачковський Ю. Ф.* Психологія підприємництва / Ю. Ф. Пачковський.— Львів: ПТВФ «Афіша», 2001.—275с.
5. *Теплов В. П.* Словарь по экономической теории / В. П. Теплов. — Новосибирск: РГТЭУ, Новосибирский филиал, 2007. — 136с.
6. *Чорна І.М.* Психологія профорієнтаційної діяльності / І. М. Чорна.— Тернопіль: ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2003.— 80с.

Черная И. М., Черный М. М. Психодиагностика уровня развития предпринимательских способностей у студенческой молодежи. В статье обоснована необходимость развития предпринимательских способностей. Разработан психодиагностический комплекс для выявления уровня развития предпринимательских способностей у студенческой молодежи. Произведена частичная апробацию психодиагностического комплекса. Проанализированы результаты диагностики. Осуществлен сравнительный анализ результатов, полученных на двух базах исследования. Установлен уровень развития предпринимательских способностей студентов. Исследованы различия в развитии предпринимательских способностей.

Ключевые слова: предпринимательские способности, предприниматель, предприимчивость, психодиагностика.

Chorna Y. M., Chorny M. M. Psychodiagnosis of development level of student youth enterprising skills. In the article aresubstantiated the need to develop entrepreneurial skills. Developed a psychodiagnostical complex to identify the level of entrepreneurial skills in students.Done partial approbation of psychodiagnostical complex.Analyzed the results of diagnosis.Done the comparative analysis of results obtained on two research bases. Established the level of entrepreneurial abilities of students.Researchedthe gender differences in the development of entrepreneurial skills.

Keywords: entrepreneurial skills, entrepreneur, enterprise, psychodiagnostics.

Відомості про авторів:

Чорна Ірина Михайлівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка;

Чорний Михайло Михайлович – студент 3 курсу юридичного факультету, спеціальність «Соціальна робота», Тернопільського національного економічного університету.

Статтю подано до друку 30.01.2016.

УДК. 159. 992. 6 + 316. 772. 5

© О. В. Зінченко, 2016

О. В. Зінченко (м. Київ)

ДИНАМІКА МОТИВІВ КОРИСТУВАННЯ ІНТЕРНЕТОМ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Зінченко О. В. Динаміка мотивів користування Інтернетом у підлітковому віці. У статті розглядається проблема мотивації користування Інтернетом у підлітковому віці. Здійснено теоретичний огляд класифікацій спонукань мережевій діяльності у контексті особливостей психічного розвитку дитини. Представлені результати емпіричного дослідження, проведеного у віковому інтервалі 13-15 років. За допомогою методу факторного аналізу виокремлено основні групи мотивів інтернет-діяльності у кожному віковому проміжку та проаналізовано їх змістовне наповнення. Встановлено динаміку кожної досліджуваної мотиваційної тенденції та зміну їх значущості для особистості підліткового віку. Представлено методику вивчення змісту мотивів користування Інтернетом, яку було модифіковано для підліткового віку. Проаналізовано мотивацію мережевої комунікації у особистій і навчальній сфері. Особливу увагу звернено на мотив зменшення самотності та його зв'язок з іншими компонентами віртуальної активності. З'ясовано основні характеристики динаміки розважальних спонук в інтервалі 13 – 15 років. Встановлено показники навчально-пізнавальної та інструментальної мотивації, що проявлялася у пошуку інформації та виконанні певної діяльності. Виявлено зміни ігрового компонента у загальній структурі мережевої активності протягом підліткового віку. Проаналізовано характер прояву специфічних для віртуального світу спонук (інформаційно-технологічної заглибленості) та висловлено припущення щодо їх впливу на поведінку підлітка. З'ясовано місце творчості у мережевій діяльності. Зроблено висновки про трансформації мотивів користування Інтернетом у підлітковому віці. Встановлено перспективи подальших наукових досліджень проблематики у напрямі з'ясування гендерних показників користування Інтернетом.

Ключові слова: підлітковий вік, мотиви, інтернет-діяльність, мотиви інтернет-діяльності, інструментальні мотиви, релаксаційні мотиви, навчально-пізнавальні мотиви, комунікативні мотиви.